

Nicolo Gozze à Bellarmin.

Cum rerum omnium moderator Deus immensa sua bonitate ex nihilo cuncta produxisset earumque curam habere voluit uti antequam nondum existerent creator illis minime defficeret, sic nec provisor deesset, propterea cum in superiore mundo tum in hoc inferiore gubernatores sua infinita sapientia et ad coelestia et ad terrena moderanda destinavit, terrenis vero qui praeessent et carne et spiritu constare voluit vel ex eo primum tempore quo haec caduca corporali sua praesentia privavit, inquit Petro: Pasce oves meas, et alibi: Per me reges regnant, etc.: ideo pastores propriis gregibus semper assistere iussit neque ob eorum absentiam quatuor detrimendum paterentur; quinimo omni cura ac sollicitudine adhibita ab omni damno et periculo oves suas deffenderent, super his gravis incidit mihi quaestio cum nonnullis meorum familiarium paucis abhinc diebus, nimirum an episcopi tanquam pastores impune a propriis ecclesiis per duos vel tres annos abesse valeant, et an Romanus Pontifex huiusmodi absentiam tolerare debeat, cuius quidem difficultatis solutionem cum diu multumque ultro citroque adductis rationibus inter nos planum reddere diversa opinantes nequiremus, ad Amplitudinem tuam referendum, tuumque iudicium expectandum unanimi consensu decrevimus, quod oneris pro ea qua pollet humanitate ac benignitate non gravetur, volui tamen et virium mearum tenuitatem in hac re experiri et his litteris Amplitudini tuae cui omnia subicio proponere et declarare.

Itaque ut mea fert opinio, episcopi per tam longum spatium temporis a propria ecclesia abesse non possunt, nec Romanus Pontifex huiusmodi absentiam tanquam divino iuri contrariam ullo modo valet tolerare. Qui vero contra sentiunt, eas quae sequuntur adducunt rationes. Et primo; licet episcopis abesse a suo grege, quando grex insidietur saluti eorum; ab hoc enim periculo iuste semper declinare possunt, ut docet D. Thomas, 2. 2^{ae} q.185, art.5; quod confirmat auctoritate Iulii Pontificis in epist.ad Orientales, et Pelagii XI in epist.ad Benignum.

/ Pontificis in epist.ad Orientales, et Pelagii XI in epist.ad Benig-
 num. 2° Quemadmodum ex dispensatione Pontificis, unus in dignitate
 constitutus, duo beneficia etiam quae requirunt personalem residen-
 tiam habere potest, ita etiam ex dispensatione Pontificis possunt e-
 5 piscopi abesse per longum spatium temporis a sua ecclesia, quum solam
 habent potest dico ex dispensatione, ut ante approbaverat Conc.
 Trident., sess.7, cap.4 de reformatione, et Sess.22, cap.3, quod semper
 manet in suo robore; ex dispensatione tamen Pontificis, ut Navarrus
 exponit, cap.25, n.127. Tertio, Pontifex potest mittere episcopum ad
 10 aliquod negotium peragendum in ~~remotissi~~ remotissimis partibus etiam
 si per spatium duorum vel trium annorum perfici non possit; cuius qui-
 dem suprema auctoritas super episcopos est satis manifesta. Quarto,
 licet episcopo subvenire sua praesentia et industria alteri dioecesi;
 caritas enim christiana hoc requirit. His igitur habitis casibus, in-
 15 quiunt licere episcopis abesse a sua ecclesia; contra vero illud
 quod proponimus, non licere Romano Pontifici admittere absentiam epi-
 scoporum, offenditur enim ius divinum de residentia, proferunt in me-
 dio nonnullas rationes quae mihi videntur esse Ambrosii Catharini in
 tractatu de residentia episcoporum. Primo, episcopi immediate recipi-
 20 unt suam potestatem a Romano Pontifice et non a Deo, et inde sequitur
 quod praeceptum de residentia a solo Pontifice recipiunt; itaque non
 esse de iure divino a ssistere Ecclesiae. Secundo, soli Petro dixit
 Dominus: Pasce oves meas, ergo solus Pontifex Romanus ex praecepto
 Domini praeesse debet suae ecclesiae; aliis autem episcopis hoc non
 25 dixit, igitur ex praecepto Romani Pontificis residere debent [in]
 suis ecclesiis. Tertio, multi sunt actus qui soli episcopo conveni-
 unt, ut concionari et conferre ordines sacros et alia; ergo eadem ra-
 tione possunt suos actus per ministros et per alios episcopos exerce-
 re. Quarto, Papa non potest dispensare in iis quae sunt de iure divi-
 30 no, tamen potest dispensare de residentia episcoporum, quae in sacris
 Scripturis non reperitur; ergo.

/ Meam autem sententiam, quae mihi verior videtur, salvo semper iudicio Amplitudinis tuae sustinendo, **dido** primum: Non sine culpa evadere possunt illi episcopi qui absunt ab ecclesiis eorum, quae illis tanquam pastoribus ad greges suos pascendos ac custodiendos commissae sunt; potius enim ii pastores qui greges suos relinquunt, curant se pascere, et commodis suis ac saluti propriae inservire, animarum autem saluti quarum eis cura commissa est, consulere volunt, sed vae pastoribus qui pascunt se ipsos! Quod infirmum fuit non consolidastis, et aegrotum non sanastis, quod confractum non alligastis, et quod abiectum non reduxistis, et quod perierat non quaesistis, etc. Et: dispersae sunt oves meae, eo quod non est pastor, etc., inquit Dominus per Ezechielem, cap. 34, et paulo infra: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem de manu eorum (sed quomodo quaeso requiras, Domine, gregem tuum de manu eorum pastorum qui et manibus et pedibus procul sunt ab eo) et cessare faciam eos ut ultra non pas gregem meum, nec pascant amplius pastores seipsos, haec dicit Dominus". Haec verba Domini optime quadrant in eos pastores qui relinquunt gregem suum propter commodum proprium; seipsos curare student: greges enim qui in montibus errant et in universo colle excelso, ut inquit Dominus per Ezechielem ubi supra, absentia pastorum errant, propterea audite pastores verbum Dei; vivo ego, dicit Dominus Deus, etc. eo quod non esset pastor, etc. Absentia igitur pastorum periclitantur greges ne in devastationem bestiarum deveniant. Quam quidem absentiam quantum Deus oderit ac detestatus sit, audiamus Zach., cap. 11: O pastor, et idolum, derelinquens gregem: gladius super brachium eius, et super oculum dextrum eius; brachium eius ariditate siccabitur, et oculus dexter eius tenebescens obscurabitur. Isti pastores idolis comparantur, quia foris imaginem pastoris ostendunt, sed vere non sunt pastores; nam etsi oculos habeant, tamen non vident; etsi aures habeant, tamen non audiunt flagitia gregis, et simulant, et gregem errare permittunt. Si absint igitur ab ecclesiis suis episcopi qui pastores sunt, nec bene nec

/ récte regentur; ad hoc enim instituti sunt ut ipsi regant ecclesias
 suas, sicuti patet Act., cap.20; deserentes autem eas mercenarii fi-
 unt, ut inquit Dominus Ioann.cap.10. Non sunt instituti tantum ad ho-
 5 norem et dignitatem, sed praecipue ad opus et laborem, inquit Hiero-
 nymus in epist.ad Oceanum, et Augustinus, lib.19 de Civitate Dei,
 cap.19, exponens illud verbum Apostoli, 1 ad Timoth. c.3: Qui episco-
patum desiderat, bonum opus desiderat. Apostolus enim exponere voluit
 quid sit episcopatus, quia nomen est operis, non honoris. Sed quis
 labor, quod opus erit in episcopis absentibus a gregibus sibi commis-
 10 sis, quas per se ipsos et praesentia sua regere nolunt? deficientes
 in proprio illo suo munere, quod magis proprium est laboris ac operis
 quam officii. Posuit enim Deus episcopos regere Ecclesiam Dei. Act.c.
 20. Sed quis affirmare possit absque mendacio Ecclesiam suam governa-
 ri, si eam derelinquat? Frustra enim et immerito cum magna instantia
 15 volunt appellari, quasi speculatores ac vigiles sint, et custodes su-
 per muros Hierusalem, et ministri ac dispensatores sint, cum munus su-
 um nescientes putant se bene regere ecclesias suas et gregi suo per
 alios invigilare eumque pascere; qui quidem alii semper non amore ac
 honore Dei, sed lucri faciendi cupiditate ~~tenauqm= te~~ tanquam mercena-
 20 rii ignorantibus veris pastoribus, oves devorant; quorum omnium causa
 est absentia pastorum, ipsi enim praeesse et vigilare debent gregi x
 suo et ab eo non abesse: eum enim derelictum et alienae curae traditum
 facillime lupi rapiunt, sine praesentia pastoris, quamvis adsint ii
 ad quos gregis cura minime spectat, quoniam et opere et honore et ex-
 25 istimatione carent, quae omnia in episcopis quibus cura gregis commis-
 sa est semper sunt videnda; et eo magis, ut bene contemplatur Sotus,
 1° de iure et iustitia, quaest.3, art.1; dicens: "Nemo sine episco-
 pi auctoritate et gravitate et amore quo gregem prosequi tenetur, at-
 que adeo sine praesentia eius perficere valet. Item neque visitatio-
 30 nis longissima experientia testatur per alium quam per se ipsum fieri
 caste posse". Et paulo infra inquit: "Quid enim opus est tantam soli-

/ citudinem et vigilantiam adhibere ad digniorem eligendum quantum iura
 omnia clamant, si satis est episcopo alios ecclesiae suae ministros
 delegare? Nec valet illud quod nobis de Valerio episcopo obiciunt,
 qui Augustinum sibi substituit; id enim fecit ingravescente iam aeta-
 5 te, quando vires sibi non suppetebant. Gravis igitur mihi error vide-
 tur esse in episcopis, qui in propriis ecclesiis non resident, et r
 gregem suum non personaliter pascunt, quia non solum contraveniunt
 officio quod ad episcopos tanquam ad pastores spectat, verum etiam de-
 creto quod legitur in Concilio Nicaena, c.15, Non oportet, et decreto
 10 Gregorii, l.5, epist.23, ad Anthenium subdiaconum, quod incipit in de-
 cretis, 8, q.1 Pervenit. Et quanta patientia ac labore gregem suum
 pascere ac custodire debeant et, si opus est, infirmos ex grege hume-
 ris deferre ad suum hospitium, extat decretum Liberii Pontificis in
 decretis, cap.7, q.1, Suggestum nobis est, et Nicolai sciscitantis qui
 15 movent persecutiones et alia adversa pro salute gregis sustinenda non
 esse, non autem irato animo ubla de causa gregem deserendum. Aliquan-
 do licuit episcopis abesse a suis gregibus, ad breve tamen aliquod
 tempus permissum erat, modo semper id etiam fiat sine ullo Ecclesiae
 detrimento. Quod colligimus ex Concilio Tridentino, sess.23, cap.1, de
 20 reformatione, ubi dicitur: Qui aliquantisper tantum absunt, ex vete-
 rum canonum sententia non videntur abesse, quia statim reversuri sunt.
 Sed quid dicendum est de illis qui per spatium trium annorum a sua
 dioecesi absunt? nisi eos praecepto divino quo mandatum est oves suas
 cognoscere, pro iis sacrificium offerre et pascere, non obedire, et
 25 gregem suum more mercenario deserere, immemores divinorum beneficio-
 rum, ut decretum est adversus istos in Concilio Tridentino, sess.23,
 cap.1, de reformatione; quod quidem decretum valde huic sententiae me-
 ae favere videtur, ne episcopi a grege suo abessent et per multum spa-
 tium temporis gregem suum derelinquerent.

30 Sed quid dicendum est ad illud aliud quod proposuimus an Pontifi-
 ci Romano liceat concedere episcopis non residere in ecclesiis suis

absque offensione iuris divini? Exploratum dico ad hoc habuimus sententiam, quod Papa non potest dispensare in iis quae sunt de iure divino; modo si residere in Ecclesiis sit de praecepto divino, non residere in eis Papa dispensare vel concedere non poterit. Sed videndum est an sit haec residentia de iure divino, et deinde respondebimus ad argumenta superius adducta contrariae partis.

Primo mihi videtur, salvo semper iudicio Amplitudinis tuae, de iure divino esse quod episcopi residere personaliter teneantur in suis dioecesibus. Ad cuius rei veritatem sufficeret mihi decretum Concilii Tridentini, sess. 25, cap. 1, ubi incipit: "Cum praecepto divino mandatum sit, etc." Et paulo infra: "Quae omnia nequaquam ab his praestari, etc., qui suo gregi non assistunt, sed mercenariorum more deserunt". Ergo praeceptum est divinum assistere ecclesiis, et relinquere eas mos est mercenariorum, ut inquit Dominus. Tamen addam supra quod fundamentum decretum Concilii fundatum est. Supra illa dico verba Pauli, in Act. 2, c. 20: Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit episcopos, etc. In quo, inquit Paulus, non super quem, ad ostendendum, ut mihi videtur, quod perpetua consuetudo inter gregem et pastorem esse debeat; itaque eum regere et non abesse divini iuris est, idque munus per se ipsum et non per alios adimplere; et ideo bene notat Caetanus, 2. 2^{ae} q. 185, art. 5, illa verba Domini ad Petrum: Pasce oves meas: "Quia eius officium erat pascere oves, non dixit, fac pascere per alios oves meas," et illa verba etiam Apostoli, Oportet episcopum doctorem esse: "Non dicit, inquit Caetanus, oportet episcopum habere doctorem, et in ordinatione episcopo dicitur: Vade, praedica populo Dei, et non dicitur: Mitte ad praedicandum". Haec Caetanus, ubi supra, ad insinuandum quod episcopi sub praecepto divino quorum est cura animarum tenentur personaliter residere in ecclesiis suis, et ideo antiquitus illi episcopi qui se absentabant a grege suo, privabantur Christi communionem, ut in epistolis Damasi, epist. 4, et Athanasii notatur. Ex quibus omnibus procul omni du-

bio

bio inferre possumus praeceptum residentiae esse divinum. Restat solum ut respondeamus ad argumenta superius adducta contrariae partis.

Et primo ad illud, quod causa salutis vitae suae liceat pastori a grege suo discedere, dico ego quod, si manifestum periculum vitae esset, consulere sibi posset; videndum tamen est, ne hoc sit subterfugium simulatorum pastorum tanquam mercenariorum, quoniam si causam suam integerrimam ostendere cuperent, oportet scriptis legitimis eam proferant; causas enim episcoporum quibus adsunt a suis dioecesibus manifestari oportet, non somniis vel, ut vocant, avaniis Turcicis, sed legitimis documentis, et aliis statutis servatis in Decreto Concilii Tridentini, sess.23,c.1. Quae omnia videri debeant citatis citandis, servatis servandis; aliter ad moram calumniam ac mendacium sunt referenda.

Ad secundum, quod quemadmodum dispensare potest Papa in duobus beneficiis incompatilibus, etc., respondeo: etsi Papa in hoc dispensare possit secundum ius antiquum, in hoc tamen de residentia episcoporum dispensare nequit, quia ut episcopi residere debeant in ecclesiis, Spiritus Sanctus eis tanquam episcopis hoc ordinavit: idcirco diversum est unum ab alio.

Ad tertium respondeo cum Navarro in Manuali, in cap.29, n.121, illud semper intelligendum esse, quando huiusmodi obsequium redundat in utilitatem Ecclesiae; alias sola voluntas Pontificis non sufficit. Ad

Ad quartum dico cum eodem Navarro, ubi supra: Etsi christiana caritas id postulat, scilicet iuvare ecclesiam alterius et commodum eius antepone proprio, dummodo ex absentia episcopi populo non redundaret maius damnum, nihilominus, inquit Navarrus, oportet quod causa huiusmodi sit approbanda in scriptis a Romano Pontifice aut Metropolitanano aut, eo absente, suffraganeo episcopo antiquiore residente, qui idem Metropolitanus absentiam probare debebit. Haec breviter dicta videntur mihi sufficere solvendis argumentis primi propositi; nunc ad secundum dicendum est, et argumenta in contrarium adducta pro viribus

/ meis solvenda.

Et primo illud quod dicunt, episcopos immediate recipere potestatem a Romano Pontifice, dico minime esse verum, quia immediate et tanquam a causa principali instituti sunt à Deo, qui solus eis potestatem confert, ut constat Act., c.20; et ad Ephes., c.4, et per Hieremiam, c.3, loquendo de episcopis; a Romano autem Pontifice ministraliter, ut ita dicam, dependeant, quia Christus ordinavit ut in Ecclesia sua cum auctoritate designaret unicuique ecclesiae pastorem qui sit recepturus potestatem iurisdictionis a Deo veluti a causa principali.

Ad secundum dico quod illa verba soli Petro tunc dicta "ad successores Petri etiam extenduntur, itaque etiam ad omnes episcopos a Pontifice constitutos; ad ipsos etiam spectat pascere gregem suum de iure divino, quod personaliter praestare tenentur. Ita docet Augustinus, lib. de pastoribus, c.13.

Ad tertium respondeo cum Caetano: quod est per accidens, ab arte relinquitur nec infirmat rationem persolidam; ideo si episcopi quibus aliquando per accidens, legitima causa supposita, solent exercere per alios aliquos actus, hoc non destruit quod ad eos per se de iure divino facere spectat.

Ad quartum respondeo quod Papa, licet non possit dispensare in iis quae sunt de iure divino, itaque nec de residentia dispensare possit, declarare tamen possit, quia subsit legitima causa, illud ius cessare, ut de voto quod ex iure divino est servandum.

Haec igitur breviter perstrinximus adversus eos episcopos qui putant tuta conscientia gregem suum se absentibus bene recteque per alios regere et per spatium trium annorum et ultra abesse a suo grege volunt, arbitrantes quod alii qui non sunt veri pastores gregem suum amore pascent, infirmum consolidabunt, aegrotum sanabunt et confractum alligabunt, abiectum reducunt et perditum quaerunt, non tamen haec faciunt quae verum pastorem decet agere, sed tantum habere sua, non ea quae sunt Iesu Christi solliciti sunt; et licet saepe qui vicem

/ gerunt verorum pastorum nec cum auctoritate, nec cum potentia gregem suum regant, ut [dicit] Dominus per Ezechielem, tamen suffulti timore inspicientes lupos deserunt gregem, et eum devorandum delinquant, quia ii non sunt illi veri pastores, qui salutis gregis honorisque
 5 Dei causa gregem pascunt, ac custodiunt, nec sunt ii qui officium in quo constituti sunt per Spiritum Sanctum magis considerant quam dignitatem et proprium honorem et lucrum capessendum. Ad haec omnia sententiam ac iudicium Amplitudinis tuae expectamus, cui nostras humiliter subicimus.

10

Nicolaus Viti Gozzi filius

Patritius Reip. Ragusinae.

Mss. Romana S.I. Miscellanea, p.287-293. Signat.autogr.

En tête ce titre: Brevis quaestio de residentia Episcoporum, Nicolai Viti Gozzi, patricii Reipublicae Ragusinae. Ad Illustriss^{um} Cardinalem Bellarminum.
 15